

Nr 1597

Av herr Gustafson i Göteborg m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 194, angående avveckling av Marvikenprojektet, m. m.

(Lika lydande med motion nr 1374 i Första kammaren)

Den föreslagna avvecklingen av tungvattenreaktorprojektet Marviken markerar en slutpunkt för den s. k. svenska linjen på atomenergiområdet på vilken staten hittills satsat drygt 2 000 miljoner kronor, ränteförluster ej medräknade. Till detta kommer de betydande belopp som industrin lagt ner på utvecklingsarbetet. Denna stora satsning har i och för sig gjort det möjligt att bedriva en avancerad forskning på atomenergiområdet i Sverige, vilket bidragit till att göra det möjligt för svensk industri att delta i konkurrensen. Genom de olika projekten har erhållits erfarenheter som kan utnyttjas vid utbyggnaden av kommersiella atomkraftverk. Det väsentliga är emellertid att det kan ifrågasättas om inte ett bättre resultat hade kunnat erhållas till lägre kostnad om större hänsyn tagits till den kritik som alltsedan början av 1960-talet och särskilt fr. o. m. 1964 riktats mot inriktningen av det svenska atomenergiprogrammet på tungvattenreaktorer. Det envisa fasthållandet vid den svenska linjen har säkert inneburit att utvecklandet av lättvattentechniken försenats i vårt land. En ökad satsning på denna teknik redan 1964—1965 skulle medfört att den svenska industrin i dag befunnit sig i en gynnsammare konkurrenssituation. En radikal omläggning av atomenergipolitiken hade naturligtvis varit möjlig 1964—1965, då enligt vad departementschefen själv påpekat förutsättningarna för denna ändrats. Man kan emellertid förstå om en viss tvekan rått beträffande en så långtgående förändring. Även utan denna skulle det varit möjligt att genom minskade investeringar i Marvikenprojektet göra väsentliga besparingar, som skulle kunnat finansiera arbetet på förberedandet och anläggandet av en lättvattenreaktor.

I en s. k. vitbok har industridepartementet redovisat en rad fakta kring den svenska atomenergipolitiken 1947—1970. En sådan sammanställning är värdefull som utgångspunkt för en bedömning av den förda politiken. Det är emellertid beklagligt att boken erhållit karaktären av en partsinlaga till ursäktande av den förda politiken. Det är också märkligt att den funnits tillgänglig i så få exemplar att endast ett fåtal av riksdagens ledamöter

givits möjlighet att ta del av dess innehåll före motionstidens utgång samt att den för frågans bedömning viktiga bilagedelen ej varit tillgänglig.

Självfallet har vi under sådana förhållanden inte kunnat ta upp alla de i vitboken redovisade skeendena. Intresset knyts här väsentligen till valet av den svenska tungvattenlinjen och dess förverkligande genom Marviken-reaktorn samt frågan huruvida den svenska atompolitiken tidigare än vad som nu faktiskt sker kunnat ges en ny inriktning, varigenom en bättre resursanvändning kommit till stånd.

Redan på ett tidigt stadium framförde Vattenfall, vilket framgår av vitboken, kritiska synpunkter på inriktningen av den svenska atompolitiken och då mer speciellt Marvikenprojektet. Även när delegationen för atomenergifrågor behandlade frågan om Marviken hösten 1961 påpekades de risker som var förenade med ett ställningstagande redan vid denna tidpunkt till projektet med dess ovissa tekniska förutsättningar. I maj 1964 framförde en grupp tekniker inom Atomenergi, knutna till Ågestaprojektet, i en promemoria som tillställdes bolagets styrelse starkt kritiska synpunkter på Marvikenprojektet. I samband med utarbetandet av Atomenergis anslagsframställning för budgetåret 1965/66 föreslog en ledamot av bolagets styrelse en förutsättningslös prövning av frågan huruvida projektet skulle fullföljas. Redan under våren 1964 hade de skiljaktiga meningarna inom Atomenergis styrelse beträffande inriktningen av det svenska atomprogrammet kommit till synes i diskussionerna om bolagets arbetsprogram för perioden 1964/65—1968/69. I en promemoria från Vattenfalls och ASEA:s företrädare i styrelsen förordades då en ökad satsning på lättvattenreaktorer. De delade meningarna inom Atomenergis styrelse återspeglas också i delegationens för atomenergifrågor avvaktande hållning i yttrandet i december 1964 angående anslagen för budgetåret 1965/66.

Professor Hannes Alfvén framförde som ledamot av Atomenergis styrelse och atomenergidelegationen en bestämd kritik mot det svenska atomenergi-programmet. Även personer utanför Atomenergi men med nära kontakt med detta program riktade kraftig kritik mot Marvikenprojektet och tungvattenlinjen. Det räcker att i detta sammanhang hänvisa till de kritiska synpunkter som framstående tekniker, bl. a. direktör Ragnar Liljeblad, och ledande vetenskapsmän som professor Torsten Gustafsson framförde.

Vid årsskiftet 1964—1965 förelåg således från olika håll allvarlig kritik mot Marvikenprojektet och inriktningen av det svenska atomprogrammet. Till detta kommer, att förutsättningarna för det svenska atomprogrammet var väsentligt förändrade 1964—1965. Mot denna bakgrund hade det varit naturligt att det ansvariga statsrådet lyssnat på de kritiska röster som höjdes och iakttagit större försiktighet vid bedömningen av Marvikenprojektets framtid.

Först vid 1966 års riksdag blev frågan om det svenska atomprogrammet föremål för en mer omfattande motionsbehandling. Från folkpartihåll kräv-

des därvid bl. a. en reducering av anslagen till Marvikenprojektet och framfördes yrkanden beträffande uppdraget till 1966 års atomenergiutredning.

Den väsentligaste förklaringen till riksdagens inställning står att finna i den mörkläggning som skedde av atomenergifrågans läge och de rådande meningsskiljaktigheterna. Genom sekretessen inom Atomenergi och genom den tystnadsplikt som ålagts de anställda försvårades riksdagens möjligheter att få del av kritiska synpunkter och gjorde det svårt för riksdagen att på ett självständigt sätt pröva frågan. Det kan som exempel erinras om att den ovan omnämnda PM från den s. k. Ågestagruppern, vilken f. ö. inte finns omnämnd i vitboken, omedelbart sekretessbelades och först efter lång tid genom en enskild riksdagsledamots insatser kunde göras känd för riksdagens ledamöter. Regeringens propositioner innehöll under dessa år endast en bristfällig information i frågan.

Även sedan kritiken mot Marviken och inriktningen av atomprogrammet genom den offentliga debatten och genom motioner från bl. a. folkpartihåll kunnat återspeglas i riksdagsbehandlingen gavs inte det berörda utskottets ledamöter tillräcklig information, som kunde bildat underlag för en självständig bedömning av atomprogrammet och Marviken.

Sett i ett större sammanhang är den bristfälliga informationen till riksdagen den inte minst allvarliga aspekten av hela frågan. Marvikenprojektet är — som departementschefen själv påpekar i inledningen till vitboken — ingen isolerad företeelse. Frågan om formerna för fattande av beslut i komplicerade tekniska frågor är aktuell inte bara inom atomenergiprogrammet utan för åtskillig statlig verksamhet på skilda områden. Det är därför nödvändigt att mot bakgrund av det inträffade närmare pröva vilka åtgärder som bör vidtagas för att åt riksdagen trygga tillräcklig och objektiv information samt underlätta för denna att på ett självständigt sätt bedöma tekniskt komplicerade frågor. Riksdagen eller — om sekretesskäl lägger hinder därför — det berörda utskottet bör ges del av den kritik och de skiljaktigheter i bedömningarna som kan ha förekommit vid frågornas behandling på olika stadier. Offentliga utskottsfröförhör, som i olika sammanhang föreslagits från folkpartihåll, skulle ytterligare bidra till att stärka riksdagens möjligheter att självständigt pröva och bedöma frågorna. Det är vidare naturligt att den typ av sekretessbestämmelser inom statliga organ som bidragit till mörkläggningen av atomenergifrågan undanröjes. Mot bakgrund av det växande antalet statliga aktiebolag är det angeläget att man överväger formerna för riksdagens insyn i den verksamhet som bedrivs i dessa företag. Den sekretessbeläggning som i vissa fall kan vara nödvändig får inte utformas på ett sådant sätt att riksdagens berättigade informationskrav eftersätts.

Propositionen föreslår installation av ett oljeaggregat vid Marviken för att ge begränsad — dock tekniskt dåligt anpassad och därför dyrbar — energi till redan installerade turbin- och generatordelar. Anläggningskostnaderna för detta såges bli lägre än för en alternativ kraftutbyggnad. Det synes

dock vara oklart vilken jämförelse som därvid göres. Tas hänsyn till både driftkostnader och kapitalkostnader? Den låga verkningsgraden för den ombyggda anläggningen säges göra verket motiverat endast för s. k. topp-effekt-drift, alltså med kort årlig drifttid. Vilket behov finns för denna typ av dyrbar extrakraft från hösten 1973, då en installation i Marviken skulle kunna stå klar?

Görs anläggningsjämförelsen mellan å ena sidan enbart oljeinstallationen i Marviken och å andra sidan installation på annan plats, genom ett nytt verk eller utvidgningen av befintligt, av såväl nytt oljeaggregat, turbin och generator? Som ett alternativ däremellan bör då också undersökas möjligheten att demontera turbin och/eller generator i Marviken för placering på annat ställe, eventuellt genom att också delar utbjudes till försäljning. De relativt enkla men i drift dyra turbiner, som på andra platser föreslås i tilläggsstat för innevarande budgetår, vore måhända en billigare lösning också för den reserveffekt som kan erbjudas genom Marviken.

Frågan om oljeförsörjningen till en oljeeldad anläggning tycks heller inte klar — och här kommer självfallet miljöfrågor in i bilden. Måste en oljehamn anläggas vid anläggningen, och är det i så fall en rimlig lokalisering? Är en tung marktransport av olja till anläggningen mer eftersträ-vansvärd?

En väsentligt utförligare redogörelse åtminstone inför utskottet av alternativ och miljöfaktorer synes nödvändig innan riksdagen kan ta ställning till nya investeringar i Marviken.

Med hänvisning till vad ovan anförts hemställer vi,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att en parlamentariskt sammansatt grupp under ledning av en opartisk ordförande tillsättes med uppgift

att göra en översikt över och granskning av den svenska atomenergipolitiken med tyngdpunkten lagd på åren 1964—1970, samt

att mot bakgrund av denna granskning framlägga förslag till åtgärder för att trygga riksdagens möjligheter att erhålla tillräcklig information som grund för ett ställningstagande till tekniskt komplicerade frågor.

Stockholm den 24 november 1970

Sven Gustafson (fp) Cecilia Nettelbrandt (fp) Bertil Ohlin (fp)
i Göteborg

C.-G. Enskog (fp)

Sven Wedén (fp)